

mgr Magdalena Wołoszyn
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

*Analiza lingwistyczna dyskursu prezydenckiego (na przykładzie wystąpień publicznych
Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego)*

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Praca doktorska poświęcona jest analizie dyskursu prezydenckiego trzech byłych prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej – Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego. Głównym celem badawczym dysertacji jest zaprezentowanie i scharakteryzowanie zaproponowanych przez holenderskiego badacza – Teuna van Dijka – językowych, ideowych oraz interakcyjnych wymiarów dyskursu na podstawie zgromadzonych prezydenckich wypowiedzi. Celem szczegółowym rozprawy jest usytuowanie dyskursu prezydenckiego na tle innych rodzajów dyskursu i analiza kluczowych konceptów w dyskursach prezydentów. Przeprowadzone badania obejmują okres dwudziestu lat: dwie kadencje A. Kwaśniewskiego (1995–2000 i 2000–2005), kadencję L. Kaczyńskiego (2005–2010) oraz prezydenturę B. Komorowskiego (2010–2015).

Jedno z ważniejszych pojęć w pracy to koncept kulturowy. W dysertacji przybliżam sposoby jego rozumienia i prezentuję metody opisu na gruncie lingwistyki kulturowej. Dokonuję rekonstrukcji kluczowych konceptów analizowanych dyskursów prezydenckich (*DEMOKRACJI* i *WSPÓŁPRACY* w dyskursie Aleksandra Kwaśniewskiego, *OJCZYŹNY* i *PATRIOTYZMU* u Lecha Kaczyńskiego oraz *WOLNOŚCI* i *SOLIDARNOŚCI* w dyskursie Bronisława Komorowskiego).

W rozprawie przyjmuję założenia metodologiczne Jerzego Bartmińskiego, najpełniej wyłożone w *Słowniku stereotypów i symboli ludowych* (SSiSL) oraz w *Leksykonie aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów* (LASiS). W dysertacji łączę oba podejścia. Opis analizowanych konceptów (podobnie jak w SSiSL) składa się z powiązanych ze sobą numerycznie dwóch części: z eksplikacji i dokumentacji. Narzędziem eksplikacji konceptów (tak jak w LASiS) jest subiektywistyczna definicja kognitywna.

Podstawę materiałową pracy stanowią wybrane wystąpienia publiczne trzech polskich prezydentów wydane przez Kancelarię Prezydenta RP: czternaście tomów, zawierających przemówienia, listy i wywiady Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego, czterotomowe wydawnictwo z tekstami wystąpień, listów i wywiadów Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego

oraz pięciotomowy zbiór pt. *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski. Wystąpienia. Listy. Wywiady*. Z przywołanych publikacji wykorzystuję teksty: orędzi, wystąpień, przemówień, wypowiedzi, oświadczeń, deklaracji, życzeń, toastów, lekcji, wykładów, wspomnień.

Rozprawa składa się z siedmiu rozdziałów (poprzedzonych wstępem) oraz z zakończenia, bibliografii i wykazu skrótów źródeł. Na płycie CD został dołączony aneks (zawierający teksty wystąpień każdego z prezydentów), który ze względu na objętość materiału nie mógł zostać włączony bezpośrednio do pracy.

W rozdziale pierwszym przedstawiam stan badań nad pojęciem dyskursu. Najpierw prezentuję słowo *dyskurs* w świetle danych językowych. W kolejności omawiam badania prowadzone nad tym pojęciem w lingwistyce europejskiej: francuskiej, niemieckojęzycznej, anglojęzycznej i rosyjskojęzycznej. Przywołuję także najważniejsze badania nad dyskursem we współczesnym językoznawstwie polskim. Osobne miejsce w rozdziale poświęcam omówieniu podejścia Teuna van Dijka i wyróżnionym przez niego poziomom opisu dyskursu: użycia języka, przekazywania idei oraz interakcji w sytuacjach społecznych. W rozdziale drugim sytuuję dyskurs prezydencki w ramach dyskursu publicznego (a także instytucjonalnego, politycznego, społeczno-kulturowego, medialnego). Rozdział trzeci poświęcam analizie genologicznej podstawowych gatunków dyskursu prezydenckiego: orędzia, wystąpienia, przemówienia. Omawiam również inne gatunki tego dyskursu (takie, jak m.in.: wypowiedź, oświadczenie, deklaracja).

Rozdziały czwarty, piąty i szósty przynoszą analizy dyskursu prezydenckiego Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego. W każdym z tych rozdziałów najpierw prezentuję sylwetkę prezydenta, a następnie dokonuję analizy trzech podstawowych wymiarów dyskursu: językowego, ideowego oraz interakcyjnego. Na każdym z wymienionych poziomów ujawniają się pewne wykładniki. Na poziomie językowym uwidaczniają się elementy stylistyczne (m.in.: epitety, obrazowe porównania i metafory) i prozodyczne (m.in.: pauzy, pytania retoryczne). Obecne są także metafory pojęciowe (np. według A. Kwaśniewskiego *silna Unia to talia kart złożona tylko z asów*). Z kolei na poziomie ideowym uobecnia się słownictwo wartościujące (np. przymiotniki i przysłówki oceniające). Prezydenci odwołują się w tej sferze do ważnych dla siebie osób, tekstów kultury i wydarzeń. Natomiast w wymiarze interakcyjnym uwzględniam m.in.: operatory metatekstowe na poziomie interpersonalnym, formuły inicjalne, adresatywne i sygnały delimitacji oraz przedstawiam stosowane przez prezydentów strategie

konwersacyjne (informacyjno-weryfikacyjne, aksjologiczno-emotywne, behawioralne, metadyskursywne) i strukturalne (związane z rzeczywistością pozajęzykową).

W rozdziale siódmym omawiam pojęcie konceptu i metody jego opisu w ujęciu lingwistyki kulturowej. Prezentuję również terminy bliskie konceptowi takie, jak: kulturemy, słowa klucze, słowa-wartości i słowa sztandarowe. W tej części rozprawy rekonstruuje kluczowe koncepty w badanych dyskursach prezydenckich: *DEMOKRACJĘ* i *WSPÓŁPRACĘ* w dyskursie A. Kwaśniewskiego, *OJCZYZNĘ* i *PATRIOTYZM* w wystąpieniach L. Kaczyńskiego oraz *WOLNOŚĆ* i *SOLIDARNOŚĆ* – koncepty istotne dla B. Komorowskiego. Rozdziały te mają charakter symetryczny: każdy podrozdział składa się z eksplikacji (ta zaś z wprowadzenia, analizy danych systemowych i kontekstów zaczerpniętych z wypowiedzi prezydenta; całość zamyka definicja syntetyczna każdego z konceptów) oraz z dokumentacji.

W zakończeniu prezentuję zróżnicowanie aksjologiczne konceptów. Dokonuję konfrontacji wizji prezydenckich: lewicowej wizji *DEMOKRACJI* i *WSPÓŁPRACY* z wizją liberalno-demokratyczną i narodowo-prawicową; narodowo-prawicowej wizji *OJCZYZNY* i *PATRIOTYZMU* z wizją lewicową i liberalno-demokratyczną; liberalno-demokratycznej wizji *WOLNOŚCI* i *SOLIDARNOŚCI* z lewicową i narodowo-prawicową. Pojęcie wizji łączę z subiektywnym punktem widzenia reprezentowanym przez każdego prezydenta RP. Okazuje się, że trzy analizowane dyskursy prezydenckie w sferze aksjologicznej mają ze sobą wiele wspólnego. I pomimo tego, że w poszczególnych dyskursach pierwszoplanową rolę pełnią inne koncepty (*DEMOKRACJA* i *WSPÓŁPRACA* w przypadku Aleksandra Kwaśniewskiego, *OJCZYZNA* i *PATRIOTYZM* w wypowiedziach Lecha Kaczyńskiego, *WOLNOŚĆ* i *SOLIDARNOŚĆ* w dyskursie Bronisława Komorowskiego), to jednak wchodzą one stale w sieć wzajemnych powiązań i zależności.

Magdalena Wotoszyn